

RUDOLF EUCKEN
*Elämän tarkoitus
ja arvo*

NTAMO

Elämän tarkoitus ja arvo

RUDOLF
EUCKEN

Elämän tarkoitus
ja arvo

SUOMENTANUT
Lauri Hendell

NTAMO
Helsinki
2 0 2 4

UUSINTAPAINOS ORIGINAALISTA

Otava, Helsinki 1910.

ALKUTEOS

Der Sinn und Wert des Lebens (1908; 2. p. 1910 [3. p. 1911;
4. p. 1914; 5. p. 1917; 6. p. 1918; 7. p. 1920; 8. p. 1921; 9. p. 1922])

ISBN 978-952-215-921-2

KANNEN KUVA

Henri-Edmond Cross (Delacroix), *Maisema ja tähdet*
(Paysage avec des étoiles, n. 1908), vesiväri paperille,
24,4 x 32,1 cm), The Metropolitan Museum of Art,
New York, Yhdysvallat

VALMISTAJA

BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

NTAMO

Helsinki 2024

www.ntamo.net

ALKULAUSE

Käsittelemällä kysymystä elämän tarkoituksesta ja arvosta koetan tuoda aikamme sisäiset probleemit mahdollisimman lähelle kutakin yksityistä ihmistä ja saada hänet ottamaan osaa niiden pohtimiseen. Tehtävän käsittäminen tältä kannalta asetti filosofiselle pohdinnalle erinäisiä rajoja; tutkimuksemme toivoo kuitenkin voivansa osoittaa, että näidenkin rajojen sisälle jää kyllin selvitettävää. Joistakin lukijoista voi ehkä ensimmäinen, kriittinen osa tuntua liian laajalle ulotetulta. Mutta ratkaiseva pääpontemme, josta elämän uudelleenlujittaminen ja kulttuurin nuorentuminen riippuu, voi saavuttaa täyden vakuuttavan voiman vain siten, että se osoitettiin ainoaksi mahdolliseksi päämaaliin vieväksi tieksi; mutta tätä varten tuo kritiikki oli ehdottomasti tarpeellinen, se ei ole asian rinnalla, vaan itse asiassa.

Jena, joulukuussa 1907.

JOHDANTO

Ken meidän päivinämme ryhtyy kysymykseen, onko ihmiselämällä tarkoitusta ja arvoa, hänelle ei voi olla epäilyksenalaista, ettei edessä ole valmiin saavutuksen kuvaileminen, vaan että on merkittävä tehtävä, tehtävä, joka ei ole ratkaistu, mutta jonka ratkaisuun ryhtymästä on mahdoton luopua. Ettei nykyinen elämänkanta tässä suhteessa anna mitään varmaa ja iloista myöntävää vastausta, se on lähemmin osoitettava. Ilman sen enempää todistelua on selvää se, ettemme voi luopua sitä etsimästä. Elämä asettaa meidät ihmiset monenlaisten vaikutelmien ja tehtävien eteen, ne eivät välittömästi muodosta mitään eheätä kokonaisuutta, ei kohoa niiden runsaudesta helposti ja varmasti mitään johtavaa päämäärää. Ja tätä paitsi ei elämä suinkaan ole sulaa iloa ja nautintoa, se kysyy työtä ja vaivaa, se vaatii kieltäymistä ja uhrautumista. Herää tällöin kysymys, tokko tämä työ ja vaiva kannattaa, tokko kokonaissaavutus kykenee korvaamaan kaikki kestetyt vaarat ja tappiot ja oikeuttaa vastaamaan myöntävästi. Tämä ei ole pelkästään teoreettinen probleemi; elämäkin voi vasta silloin kohota korkeimmilleen, kun sillä varmana on edessään arvokas päämäärä ja kun tästä tietoisuudesta virtaa jännitystä ja mielihalua kuhunkin yksityiseen toimintaan.

On sellaisia aikoja jolloin tämä kysymys on nukuksissa, koska edellisen ajan perintö ja ympäristö

antavat pyrkimyksille varman suunnan eivätkä päästä kohoamaan minkäänlaista epäilyä tarjolla olevia tarkoituseriä kohtaan. Mutta jos kerran epäily herää, epäily koko kokonaisuutta kohtaan, niin se tuhoavan kulovalkean tavoin leviää ympäri; kysymys käy sitä monimutkaisemmaksi, kuin enemmän sitä aprikoitsemme; olemme silloin voimaimme äärimmällä rajalla, kun ehkä olemme saaneet todistetuksi, että elämällemme huolimatta kaikesta ensi näyttämän sekavuudesta kuitenkin on tarkoitus ja arvo ja että siihen on luottamuksella antauduttava. Tällaisen epäilyksen lumoissa on meidän oma aikamme. Sen heikkous tässä kohden käy jo ilmi siitä, ettei se keskellä hämmästyttäviä ennätyksiä ja lakkaamatonta edistystä omista sydämessään oikeata onnentunnetta, ettei ihminen suinkaan ole kohonnut eheään varmuuteen omasta itsestään ja että hän on taipuvainen halventamaan itseään ja arvostelemaan oman asemansa kaikkeudessa alhaiseksi. Lähemmin tarkastellessamme huomaamme paljon pyrkimystä elämän yhtenäisyyteen, mutta samalla huomaamme tämän pyrkimyksen jo sinänsä särkyneen vieläpä aivan päinvastaisiksi suunniksi: pohjiaan myöten erilaiset synteetit ja elämän muodot tarjoutuvat omaksuttaviksi. Mutta kun mikään niistä ei saa varmaa voittoa toisestaan, pirstovat vastakkaiset vaikutukset ja arvioimiset aikamme ihmiset eri ryhmiin; se mikä toisesta on arvokas hyvä, on toisesta suuri paha, ja toinen ei osaa kyllin ankarasti tuomita sitä, mikä toista ihastuttaa ja elähdyttää. Niinpä yksityisilmiöitä

tarkastettaessa havaittavan ylitsevuotavan runsauden rinnalla vallitsee kokonaisuuden kannalta katsoen tuskallinen köyhyys, ja lisäksi täydellinen epävarmuus kuljettavan tiemme päämaalista ja laadusta. Tällainen asiointi pakoittamalla vaatii kysymään, eikö sitten kesken kaikkea hämäryyttä, sekasortoa, kielteisyyttä ole kilvoiteltavissa elämälle tarkoitusta ja arvoa, eivätkö kaikki ristiriidat lopultakin väisty sellaisen yhteyden tieltä, joka tekee elämän arvon myöntämisen sen kieltämistä voimakkaammaksi.

Tämä kysymys ei voi saada mitään vastausta ilman että elämä käsitetään kokonaisuudeksi; vasta tällainen kokonaisuudeksikäsittäminen tekee mahdolliseksi päättää, onko se elämisen arvoinen. Mutta miten se on saavutettavissa tällainen kokonaisuudeksi yhdistäminen? Tosin vaatii siihen onnenkaipuumme, ajattelevan olennon pyrkimys onneen, olennon, joka ei tyystin voi tyytyä uppoutumaan hetkellisiin silmänräpäyksiin, jonka täytyy etsiä kokonaisuutta käsittävää tarkoituspäämäärää. Mutta kaikkine toiveineen ja tahtoineen, kaikkine kiihkoineen ja intohimoineen ihminen ei saavuta sellaista lopputulosta välittömästi omassa maailmassaan. Hän on suureen maailmaan kytketty ja sen elämään sidottu, hänen täytyy sen kanssa käydä välien selvittelyyn ja etsiä sovittavaa ratkaisua, hänen täytyy koetella omien tekojensa pätevyys sen sisällyksen edessä, hän ei voi tyytyä sellaiseen onnentilaan, joka on ristiriidassa olioiden todellisen luonnon ja hänen oman luontonsa totuuden kanssa. Mutta lieneekö sitten yhteenkäypää

se, mitä hän onnelta odottaa, ja se, mitä totuus vaatii? Ken tavoittelee elämälle tarkoitusta ja arvoa, hänen täytyy toivoa tällaista onnen ja totuuden yhteyden mahdollisuutta; mutta toinen kysymys on, tokko tämä toivo toteutuu. Mutta kuitenkin kaikitenkin, tämä kysymys on olemassa, ja se vaatii ratkaisua; ei kukaan yksityinen ole sitä tehden tehnyt, se kohoaa ajan sisäisimmästä olemuksesta, maailmanhistoriallisen tilan pakoituksesta se avautuu ratkaistavaksemme. Mutta että tämä koko ihmiskunnan kysymys samalla merkitsee filosofian suoritettavaa tehtävää, sitä voi vain se epäillä, jolla filosofiasta on alhainen käsitys.

Alamme aivan luonnollisesti tutkimalla ajanvarrelta saamiamme vastauksia. On erittäin tärkeitä palauttaa mieleen yhtenäisyyden etsimisyritykset, elämän-synteesit, joilla sekä menneisyydestä että nykyisyydestä käsin on vaikutusta meihin. Nämä synteesit eivät näet ole pelkkinä kuvina syrjään sysättävissä; niiden yritys vetää kaikki elämä itseensä näyttää meille ihmisen kyvyt ominaisessa toiminnassa, näyttää myös sameilla olioiden vastustuksen ja voi näistä molemmista yhteensä saada esille kokemuksia, joilla on pysyväistä arvoa. Eipä ole ajateltavissa, että ne olisivat niin paljon voineet kiinnittää ihmissydämiä itseensä ja niin syvästi vaikuttaa ihmiselämän kulkuun ja suuntaan sisältämättä mitään totuudenainesta. Näiden pyrkimysten kriittisellä yleistarkastelulla voimme koota yhteen nuo kokemukset ja totuudenaineokset ja asettaa eteemme kysymyksemme nykyisen aseman selvemmin kuin mitä saamamme

sekavan yleisvaikutuksen pohjalta on mahdollista. Vieläpä se on auttava osoittamaan sen suunnan, josta elämän edelleenkehittäminen, uusi itsekeskitys on etsittävässä. Onko tällaisella etsimisellä menestyksen toiveita, sen voi vain elämän oma kulku ja kokemus ratkaista. Eteenpäin pääsyn ensimmäinen ehto on se, että meissä on olemassa uusia mahdollisuuksia ja ettei elämä ole lähimainkaan tyhjentänyt kaikkea syvyyttään tähänastisiin elämänmuodostuksiin. Mutta jos muutoin kaikkialla kaikkeus on yhtämittaisessa elävässä liikkeessä, niin miksipä se tässä ratkaisevassa kohden jo olisi lopullisen valmiina ja vailla edistymisen mahdollisuuksia? Kaikissa tapauksissa meidän on mahdotonta rauhallisesti pysähtyä siihen, missä nyt olemme, ja odottaa, mitä meistä on tuleva. Sillä niiden vastakohtien, jotka kerran ovat vaikuttamassa, täytyy aina vain syventyä ja yhä enemmän repiä ja runnella elämän henkistä perusolemusta. Jollemme siis yhä vain tahdo sisäisesti vajota alaspäin, täytyy meidän pyrkiä eteenpäin sen vakaumuksen kannattamina, että tässä on olemassa välttämättömyyksiä, jotka eivät ole ainoastaan yksityisen ihmisen vaan koko ihmiskunnan tahdon ja tuumailun yläpuolella vallitsevia. Luottamuksessa tällaisiin välttämättömyyksiin olkoon työmme aljettu!

AJAN VASTAUKSET

Nykyaikainen ihminen tuntee epävarmuutta sekä itseensä että elämän tarkoitukseen nähden etupäässä siksi, ettei hän ainoastaan ole erilaisten elämänmuodostusten houkuttelun ja vaikutuksen alainen, mutta myös siksi, että hänen koko olemuksensa on ammottavasti kahtia jaettu. Vanhempi ja uusi elämänkäsitys ovat sovittamattomassa ristiriidassa toisiaan vastaan, eikä tämä ristiriita ole vallitsemassa vain yksityisissä kohdin, vaan nämä eri käsitykset etsivät elämälle ratkaisevaa tukikohtaa aivan eri paikoilta ja erkanevat senvuoksi toistensa täydellisiksi vastakohdiksi myöskin kysymyksessä elämän tarkoituksesta ja arvosta. Vanhempi näistä, sellaisena kuin sitä edustavat uskonto ja immanenttinen idealismi, tekee näkymättömän, vain hengensilmin nähtävän maailman ihmisen varsinaiseksi maailmaksi ja väittää välittömän olemassaolon tämän maailman palvelukseksi. Se mitä välitöntä elämäänsä elävä ihmissielu riippumatonna tuosta maailmasta omasta voimastansa luulee olevansa, joutuu tällöin näyttämään joko yhdentekevältä tai suorastaan pahalta. Aivan päinvastaisin puolin tahtoisu uusi ajatustapa pidättää elämän kokonansa välittömän olemassaolon rajojen sisällä ja muodostaa sen omin keinoin; tällöin vasta ovat saavutettavissa niin hyvin todelliset ilot kuin kärsimykset; jos milloinkaan, niin juuri tätä käsityskantaa seuraten täytyy elämän muodostua eheäksi

kokonaisuudeksi ja osoittaa tarkoituksellisuutensa. Mikä ei näiden puitteiden sisään mahdu, se ei voi olla muuta kuin harhakuva, joka houkuttelee elämän harhateille. Kumpikin elämän käsityskanta voimakkaasti tarjoutuu omaksuttavaksemme ja pirstoo elämämme: ihanteemme ja arvioisemme seuraavat ensi sijassa vanhempaa, harrastuksemme ja työmme nuorempaa ajatuskantaa. Mihinkä suuntaan on meidän viimein langetettava ratkaisumme, mistä meidän on etsittävä olemassaolollemme elämisenarvoinen sisällys?

VANHEMMAT ELÄMÄNKÄSITYKSET

USKONTO

Uskonnollisen elämänkäsityksen, jolla hämärästä muinaisuudesta saakka on voimakas vaikutus nykyajan elämään, täyttää se iloinen luottamus, että se voi antaa ihmiselämälle arvokkaan sisällyksen. Mutta tämä luottamus perustuu aivan määrättyihin edellytyksiin. Uskonto katsoo ihmistä niinkuin maailmaakin kaiken yläpuolella olevan, vain uskolla käsitettävän henkisen vallan työksi, suhde tähän henkiseen voimaan muodostuu ihmisen elämän ytimeksi, semminkin kun uskonnossa on vallitsevana se vakaumus, että ihminen on rikkonut alkuperäisen yhteytensä tuon vallan kanssa ja syvälle langennut entisestä korkeasta asemastaan.

Kaikki pyrintö keskittyy tuohon yhteen ainoaan tehtävään, Jumalan ja ihmisen välisen särkyneen yhteyden ennalleen saattamiseen, mikä kuitenkin voi tapahtua vain sisäisen elämän perinpohjaisen muutoksen, siveellisen uudestisyntynnän tietä. Sen edellytyksenä taas on jumalallinen rakkaus ja armo, jotka tekevät mahdolliseksi sen, mihin ihmisvoima ei kykene. Mutta silloin avautuu myöskin ihmiselle oma erikoinen tehtävä, ei vain alttiissa sydämen antautumisessa ja saavutetun armon uskollisessa säilyttämisessä, vaan myös innokkaassa työssä jumalanvaltakunnan perustamiseksi maan päälle.

Tässä tällaisessa yhteydessä ihmisellä saattoi olla mitä suurimmat ajatukset itsestään ja elämäntehtävästään. Jumalan kuvana hän oli olevaisuuden keskipisteessä, hänen ympärinsä liikkui kaikkeuden elämä, hänen tekemisensä ja tekemättäjättämisensä vaikutti ratkaisevasti kaiken olevaisuuden kulkuun, ratkaisevasti aina iäisyyteen saakka. Samalla kukin huolimatta yhteydestään jumalallisen järjestyksen tapahtumain kanssa muodosti oman erikoisen piirinsä ja käsiteltiin olentona, jolla oli tarkoitus itsessään, vieläpä kokonaisuuden täydellisyys, josta ei vähintäkään saanut hukkaan joutua, oli riippuva hänen persoonallisesta ratkaisustansa.

Tämä elämä ei ollut vailla suruja, ahdinkoa ja tuskaa, ihmiselämän korkeat vaatimukset ja jyrkät ristiriidat estivät kaiken tyynen onnen tämän sanan tavallisessa merkityksessä. Vieläpä kärsimyksen ja syyllisyyden paino

aluksi pikemmin voi näyttää lisätyltä kuin huojennetulta. Mutta uskonnon peruskokemus, kokemus painavan syyllisyyden taakan poistamisesta ja uuden elämän luomisesta kohotti ihmisen yläpuolelle kaiken taiston ja tuskan maailman; rakkauden ja armon aikaansaama yhteys Jumalan kanssa antoi ihmiselle osallisuuden Jumalan omasta täydellisyydestä ja sanomattomasta autuudesta. Elämän sisäinen arvo oli näin ollen ehdottomasti varma, ja ihmisen omasta osallisuudesta ei ollut rahtuakaan mennyt hukkaan. Ei ollut tämä elämä suurine tehtävineen mitään helppoa elämää, mutta se oli elämää täynnä suuria tarkoituksia ja sen liittymäkohdat olivat taattuina, sitä ei tarvinnut elää turhaan.

Niinpä uskonnollinen elämäntähtäys onkin vakiinnuttanut taajoina ihmisiä kautta pitkien vuosisatojen, se on pitänyt lujasti koossa yksilöitä ja kansoja, se on lukemattomille ihmismielille tuonut sekä voimakkaita herätyksiä että syvintä rauhaa. Samalla kuin tässä ihmisten piiriin astuu absoluuttinen elämä, uusi maailma kohoaa vanhan pohjalle, syntyy mitä jyrkimpiä vastakohtia ja niiden välille joutunut elämä temmataan levostaan. Jumalallinen samalla maailman yläpuolelle kohoavassa ylevyydessään ja mitä lähimmässä sielullisessa läheisyydessä, ihminen äärettömän pieni ja kuitenkin kohotettuna olennon yhteyteen Jumalan kanssa, rakkaus ja kunnioitus, lempeys ja vakavuus läheisesti toisiinsa yhdistettyinä, syvä hämäryys ja kirkas valo, viheliäisyys ja autuus toisiansa molemminpuolisesti lisäämässä, kaikessa draamallista jännitystä ja yhtä-

” [...] ajattelevan
olennon
pyrkimys onneen,
olennon, joka ei
tyystin voi tyytyä
uppoutumaan
hetkellisiin
silmänräpäyksiin,
jonka täytyy etsiä
kokonaisuutta
käsittävää
tarkoituspää.

RUDOLF EUCKEN (1846–1926) OLI
ITÄAFRIISILAINEN FILOSOFI, JOLLE
MYÖNNETTIIN 1908 KIRJALLISUUDEN
NOBEL-PALKINTO ERITYISESTI
ELÄMÄNKYSYMYSTEN KÄSITTELYSTÄ.

NTAMO 2024

9 789522 159212

ISBN 978-952-215-921-2